

Ontologie nová a „stará“

Aristotelés jako první vymezil ontologii jako filosofickou disciplínu, ačkoliv samo pojmenování od něho nepochází, ale je mnohem pozdější (do frekventovanějšího užívání ve filosofii tento termín uvedl zejména Christian Wolff). Aristotelovo vymezení se nepadno překládá (a vykládá), a musí být v každém případě vždy znovu interpretováno. Jde tedy o disciplínu („vědu“, „vědění“), která se zabývá „jsoucím jakožto jsoucím“ resp. „jsoucím, pokud jest“. To bylo vždy vykládáno tak, že jde o jsoucí, které aktuálně, tj. právě teď a zde, „jest“. A protože šlo o to, aplikovat toto pojetí na konkrétní jsoucna, která nemusí být a vlastně nikdy nejsou celá najednou „zde a teď“, bylo třeba s důrazem předpokládat (a trvat na tom), že uprostřed vší proměnlivosti, charakteristické pro každé běžné jsoucno, je vždycky něco trvalého a neměnného, co zajišťuje identitu takového jsoucna po celou dobu jeho trvání (a všech jeho proměn). Ontologie se tedy nezabývá jsoucnem v jeho proměnlivých okamžitých stavech, nýbrž jen tím, co garantuje identitu tohoto jsoucna tím, že to nepodléhá žádným změnám. Takto bychom mohli charakterizovat „starou“ ontologii. Naproti tomu „nová“ ontologie musí být pojata jinak: nic „podstatného“, tj. „stojícího pod“ či „ležícího pod“ proměnami jsoucna nelze najít a soustředit se na to, aniž bychom ono jsoucno vlastně ztratili (obětovali). To, co je uprostřed „bytí“ a tedy proměn každého jsoucna relativně „neměnné“ (tj. mnohem trvalejší než příslušné jsoucno) a co pochází z doby před vznikem onoho jsoucna a přetrvává i jeho zánik, nemá s tímto jsoucnem samým nic principiálně společného, ale představuje jen jakýsi materiál pro jeho ustavení, výstavbu a individuální „vývoj“. Samo pojetí „substance“ (původně řeckého HYPOKEIMENON, tedy „subiectum“ v původním, starém významu) je třeba odložit do „muzea“ dnes již nepotřebných a nepoužitelných pojmů. Naopak je nutno se soustředit na to, co vlastně aktivně (a jak zdůrazňuje Masaryk, „spontánně“) sjednocuje, integruje nějaký proces proměn takovým způsobem, že mu tak vyznačuje jak jeho počátek (vznik), tak i jeho konec (zánik), ale zejména vnitřní sjednocenost (ne tedy jenom vnější ohraničenost) celého „jeho vlastního“ průběhu. Nová ontologie tedy musí především zásadně počítat s rozdílem mezi pravými a nepravými „jsoucny“: nepravá jsoucna jsou buď pouhé hromady, anebo jsou „vymezována“ a „sjednocována“ zvenčí, zvnějšku, jen v přístupu nějakého vnějšího subjektu, zatímco pravá jsoucna jsou sjednocována zevnitř, niterně – a to právě se musí stát jedním z centrálních témat nové ontologie: nitro a niternost – a ergo nepředmětnost a „subjektnost“.

(Písek, 060522-4.)